

Familjens heder hänger på flickorna

De är unga, de är tjejer och de bär sin familjs heder i sin hand. För många flickor från Mellanöstern och Medelhavsområdet blir det en tung börda. Några bryter med sin familj, andra gifter sig. Men många väljer idag högskoleutbildning som en väg till frigörelse.

En pappa från Irak är på väg hem från sitt nattliga städjobb i Lucianatten. Han passerar ett blåsigt förortstorg och ser tre fulla blonda 15-åringar ragla runt under en affisch med en lättklädd Hennes & Mauritz-modell. Några veckor senare, på nyårsafton, vill hans dotter gå på fest. Glöm det, säger pappan.

Varför? Är det för att han bara har sett den sämsta sidan av svenskt ungdomsliv och tror att hans dotter ska bli olycklig? Kanske. Men mer sannolikt är ändå att det är familjens, släktens, ja kanske hela klanens heder han värnar om. Och då står dotterns anseende i centrum.

Många föräldrar från Mellanöstern och Medelhavsområdet håller hårt på de värderingar som av tradition har härskat i hemlandet. Det gäller framför allt lågutbildade föräldrar från landsbygden, oavsett om de är muslimer eller kristna.

Att bevaka dotterns anseende betyder för föräldrarna att se till att hon har oskulden i behåll tills hon gifter sig. Men inte bara det. I Sverige har det också för vissa föräldrar kommit att betyda att stänga in sina döttrar efter skolan, hindra dem att gå ut och träffa kompisar eller gå på bio. Skolresor och fester är uteslutna.

Flickor som växer upp i bostadsområden där familjen har många landsmän inpå knutarna riskerar att bli särskilt instängda. Fateme al-Baldawi, psykolog på Orientalhälsan som servar socialtjänsten med lösningar på generationskonflikter i invandrarfamiljer, har träffat många föräldrar som känner sig pressade av sina grannar.

-- De vill ge sin dotter lite av den frihet de ger sina söner. Men vad ska vi göra med våra landsmän, frågar de sig. Familjen, ja hela släkten, kanske hela stammen, riskerar att betraktas som avvikare och bli isolerade. Då offerar de hellre tjejen, säger Fateme al-Baldawi.

Hidayet Tercan, konsult i integrationsfrågor, betonar att alla människor har behov av att umgås.

-- När man riskerar att stötas bort tar man till beteenden som man egentligen inte själv är nöjd med.

Hon menar att de föräldrar som stänger in sina döttrar går mycket längre än vad deras kultur egentligen påbjuder.

-- Det har inte med heder att göra. Tjejerna gör ingenting som skulle skada deras familjs heder om de går på kafé med sina kompisar efter skolan. Det

handlar istället om människornas kontrollbehov. Människor går in i dåliga beteenden när de inte trivs, säger hon.

En förklaring är att mannen genom arbetslöshet och dåliga kunskaper i svenska ofta har förlorat sin roll som familjens överhuvud. Det enda familjen har kvar är hedern, och därför måste dottern skyddas som ett ömtåligt ägg.

Människor i exil söker ofta trygghet i hemlandets traditioner och blir mer konservativa än de skulle ha varit om de stannat i sitt hemland.

En 19-årig kvinna bosatt i Sverige mördades i somras i irakiska Kurdistan. Hennes far och farbror misstänks för mordet. Ytterligare några liknande fall har inträffat i Sverige under 1990-talet. Men mord är sällsynt.

Ofta ger föräldrarna upp om påfrestningarna inom familjen blir för stora. De backar för vad de uppfattar som samhällets krav och låter sina döttrar vara ute sent hela nätterna – kanske senare än de flesta föräldrar med svensk bakgrund gör.

Slitningarna kan också leda till att flickan bryter med sin familj. Men för en flicka som växt upp med en stor familj ständigt omkring sig är det sällan en lyckad lösning att sitta ensam i en etta och vara rädd för att pappan ska få reda på var hon befinner sig.

Vad finns det då för lösningar? Hur kan föräldrar och döttrar mötas och hitta ett sätt att leva i Sverige utan att den ena parten kränks? Ett sätt är att flickan gifter sig.

I somras uppmärksammades att ett antal flickor med utländsk bakgrund har hoppat av skolan för att gifta sig. Men vanligare är att flickan förlovat sig i 15-16-årsåldern för att gifta sig vid 18. Medan hon är förlovad kan hon gå klart skolan och tillsammans med sin fästman kan hon få mer frihet.

Universitetet kan vara ett annat sätt att legitimera flickans frigörelse. Om hon studerar i en annan stad kan hon flytta till en egen lägenhet utan att familjen tappar anseende – det är ju den enda möjligheten att få en bostad. Men enligt Hidayet Tercan löser utbildning inte alla problem.

-- Vad händer när de utbildade tjejerna förväntas gifta sig med utbildade killar som inte kan språket, frågar hon sig pessimistiskt.

Hidayet Tercan menar att samhället kan bidra till att generationskonflikterna blir mindre dramatiska. Skola, socialtjänst och sjukvård får inte hetsa barnen till att vända sig mot sina familjer utan måste sända ut signaler som visar att de respekterar föräldrarna.

-- Om man tar ifrån de här föräldrarna det sista de har – rätten att uppfostra sina barn – då får man problem: barn som inte tar till sig varken sina föräldrars eller samhällets värderingar.

Men det viktigaste, menar hon, är att de olika etniska grupperna försöker trappa ned den sociala kontrollen så att människor inte behöver frukta att stötas bort.

Och Fateme al-Baldawi betonar att invandrarföräldrar inte ska dömas hårdare än föräldrar med svensk bakgrund.

-- Om min dotter skulle strunta i läxorna och jag skulle säga att "nu får du inte gå på disko" och de säga i skolan: "stackars flicka, de är ju muslimer". Men om en svensk mamma skulle göra likadant skulle de säga "bra, hon kan sätta gränser". Så får det inte vara.

Nahrin och Ninsun balanserar mellan kulturerna

Nahrin och Ninsun Özmen tycker att de lever som andra svenska tonårstjejer. Med ett enda undantag: de får inte ha sex innan gifter sig. Och de vill inte heller.

-- Är sex allting? Jag vet ju inte, men personligen tycker jag att det är fint att vara oskuld, säger Ninsun, 18 år.

Hennes syster Nahrin, 19, håller med:

-- Jag känner svenska tjejer som också är oskulder och som vill vara det. Man slipper många problem, säger hon.

Nahrin och Ninsun lever i en familj som har lyckats undvika våldsamma konflikter genom att gå balansgång mellan två kulturer. Flickorna är assyrier födda i Sverige. Deras pappa Simon Özmen kom som flykting med fru och en nyfödd dotter från Turkiet till Sverige 1979.

Familjen har bott på en rad platser i Sverige men bor nu i ett villaområde strax intill miljonprogramsområdet Geneta i Södertälje där en stor del av invånarna är assyrier.

-- Vi flyttade hit för att jag saknade släkten och vännerna, säger Simon.

-- Jag har blivit mycket starkare sedan vi flyttade hit, säger Nahrin.

Assyrierna är en kristen folkgrupp som har utsatts för svåra övergrepp av muslimerna i Mellanöstern. Det, menar Simon, har bidragit till att stärka assyriernas religion och traditioner men också deras svenska identitet.

-- Vi har inget annat land än Sverige. Men det är viktigt att man inte glömmer sin identitet och sitt hemspråk, annars kan man inte lära sig svenska och den svenska kulturen.

Nahrin och Ninsun umgås både med svenskar, med assyrier och i blandade gäng. De får festa, dricka vin och åka in till Stockholm för att gå på bio eller kafé.

-- Mina föräldrar vet allt om mig. Ju mer de vet, desto mer litar de på mig. Det är därifrån friheten kommer, säger Nahrin.

När det gäller umgänget med killar finns det regler. Om någon av döttrarna skulle vilja träffa en kille på tu man hand skulle hon först be sina föräldrar om lov. Det kräver föräldrarna och de vill flickorna själva också. Och oskulden ska sparas till äktenskapet. Simon förklarar varför:

-- Vi är en minoritet här och vi var en minoritet i hemlandet. Alla känner alla, så har det alltid varit. Det är inte bara positivt. Det pratas mycket.

Men när Nahrin och Ninsun väl vill gifta sig får de välja sin man själva. Om det är allvar spelar det ingen roll om han är svensk, säger Simon. Men Ninsun fogar in:

-- Jag skulle aldrig kunna tänka mig att leva med en svensk. Våra traditioner är så viktiga.

Simon, som äger en pizzeria på Kungsholmen i Stockholm, vill att hans barn ska utbilda sig på universitet. Nahrin läser på Komvux för att kunna söka socionomlinjen och Ninsun går ett mediaprogram på gymnasiet och vill bli journalist.

Om någon av tjejerna skulle komma in på en utbildning någon annanstans än i Södertälje eller Stockholm så skulle de bli tvungna att flytta till egen lägenhet. Men annars kommer de inte att flytta förrän de gifter sig.

-- Jag skulle sakna min familj för mycket, säger Nahrin.

Metrofakta/Projekt kring invandrarflickor

- En rad invandrarorganisationer, bland annat Kurdiska riksförbundet, Turkiska riksförbundet, Iranska riksförbundet, Somaliska riksförbundet, Assyriska ungdomsförbundet, Syriskortodoxa kyrkan och Bosniska moskén har pågående projekt i syfte att stävja våld och familjekonflikter.
- Integrationsverket utreder invandrantjejers ställning på regeringens uppdrag. Bakgrunden till projektet var sommarens rapportering om att många flickor med utländsk bakgrund hoppar av grundskolan.